[https://doi.org/10.52058/2695-1592-2022-1\(8\)-217-230](https://doi.org/10.52058/2695-1592-2022-1(8)-217-230)

Віра Крамченкова

*доктор психологічних наук, доцент, професор кафедри психології ХНПУ
імені Г. С. Сковороди, м. Харків, Україна
<https://orcid.org/0000-0003-1179-8540>*

Олена Волос

*магістрантка кафедри психології ХНПУ імені Г. С. Сковороди,
м. Харків, Україна
<https://orcid.org/0000-0003-2447-2523>*

СІМЕЙНИЙ МІФ У КАРТИНІ СВІТУ ЖІНОК

Анотація. Стаття присвячена дослідженню особливостей картини світу жінок у залежності від рівню міфологічності сімейних уявлень. Картина світу особистості визначається як інтегральна психологічна структура, цілісна багаторівнева система уявлень особистості про світ, інших людей, про себе і своє життя, що репрезентують систему взаємовідносин людини зі світом і самою собою у індивідуальній свідомості та реалізуються у стратегіях життєдіяльності. Міфологізовані складові картини світу об'єднують елементи неусвідомлюваних переконань, ірраціональних установок переконань і вірувань, суб'єктивну емоційну оцінки різних об'єктів і явищ дійсності. Ірраціональні сімейні судження, вимоги та переконання акумульовані у сімейному міфі. Сімейний міф, як складова картини світу особистості, виступає в якості одного з провідних регуляторів життєдіяльності і активності особистості в саморегуляції поведінки й психоемоційних станів, в процесі саморозуміння та самопізнання, інтерпретації процесу взаємодії, поведінки інших та групової діяльності, реалізації життєвих сценаріїв, а також у переживанні кризових періодів на життєвому шляху особистості.

Виявлено, що домінуючим сімейним міфом досліджуваних жінок є міф абсолютизації сімейних ситуацій, а найменш представленим є міф про злі сили, що атакують сім'ю. Варіативність сімейної самосвідомості жінок представлена рівневими профілями, що позначені – підвищена міфологічність, середня міфологічність та знижена міфологічність. Представлено особливості картини світу жінок у залежності від рівню міфологічності сімейних уявлень. Переконання про доброту людей, справедливість та контрольованість світу, випадковість того, що відбувається, ступень самоконтролю, а також показники

загальних індексів власної цінності та психологічної безпеки підвищуються за умов зниженої міфологічності сімейних переконань.

Переконання у прихильності світу та загальної прихильності світу і людей знижуються за умов середнього рівню міфологізації сімейної самосвідомості, але виявляються подібними у досліджуваних як з підвищеним так й зі зниженим рівнем насиченості сімейних міфологем. Залежність ірраціональних установок від профілів сімейної міфологічності виявляється у фрустраційній толерантності, яка знижується за умов підвищення міфологічності. Отже, сімейний міфів виступає як засіб копінгу за умов зниження стресостійкості.

Ключові слова: картина світу, сімейний міф, базисні переконання, ірраціональні установки, фрустраційна толерантність, рівневі профілі сімейної міфологічності, жінки.

Vira Kramchenkova

*Doctor of Psychological Sciences,
Associate Professor, Professor of the Psychology Department
H. S. Skovoroda Kharkiv National Pedagogical University, Kharkiv, Ukraine
<https://orcid.org/0000-0003-1179-8540>*

Olena Volos

*Master's student of the Department of Psychology,
H. S. Skovoroda Kharkiv National Pedagogical University, Kharkiv, Ukraine
<https://orcid.org/0000-0003-2447-2523>*

FAMILY MYTH IN THE PICTURE OF THE WORLD OF WOMEN

Abstract. The article is devoted to the study of the features of the picture of the world of women, depending on the level of mythology of their family ideas. The picture of the world of a person is defined as an integral psychological structure, an integral multi-level system of ideas of a person about the world, other people, about himself and his life. The picture of the world, as a system of relationships between a person and the world and himself, is presented in the individual consciousness and is realized in the strategies of life. Mythologized components of the picture of the world include elements of unconscious beliefs, irrational attitudes and beliefs, subjective emotional assessment of various objects and phenomena of reality. Irrational family judgments, demands and beliefs are accumulated in the family myth. The family myth, as a component of the picture of the world of the individual, acts as one of the leading regulators of the life and activity of the individual. It plays

a significant role in the self-regulation of behavior and psycho-emotional states, in the process of self-understanding and self-knowledge, interpretation of interaction, the behavior of other people and group activities, the implementation of life scenarios, as well as in experiencing personality crisis periods.

It is shown that the dominant family myth among the examined women is the myth of absolutization of family situations, and the least represented is the myth of evil forces attacking the family. The variability of women's family self-awareness is represented by level profiles designated as increased mythological, average mythological and reduced mythological.

The features of the picture of the world of women depending on the level of mythology of family representations are studied. The decrease in the level of mythology of family beliefs is accompanied by an increase in the values of indicators of beliefs in the kindness of people, justice and controllability of the world, the randomness of what is happening, the degree of self-control, general indices of self-worth and psychological security.

A decrease in the value of indicators of beliefs in the favor of the world and the general favor of the world and people are noted at an average level of mythologization of family self-consciousness. Similar values of indicators of beliefs in the benevolence of the world and the general benevolence of the world and people were revealed in women with an increased and in women with a reduced level of intensity of family mythologies. The dependence of irrational attitudes on the profiles of family mythology is manifested in frustration tolerance, which decreases with an increase in the mythology of family self-awareness. Thus, the family myth acts as a means of coping with a decrease in stress tolerance.

Keywords: picture of the world, family myth, basic beliefs, irrational attitudes, frustration tolerance, level profiles of family mythology, women.

Постановка проблеми. Проблема гармонійного функціонування особистості, її конструктивної взаємодії у різних соціальних контекстах є надзвичайно важливою у сьогоденні, коли життя набуває все більшої стресогенності за умов перебудови соціальних інститутів та багатьох сфер життя, в тому числі, і сім'ї. Ґрунтом оптимально функціонуючої особистості, її життєтворення у соціокультурному просторі є картина (образ) світу як цілісна багаторівнева система уявлень особистості про світ, інших людей, про себе і своє життя, що реалізується у стратегіях життєдіяльності [1]. Останніми роками спостерігається зростання наукового та суспільного інтересу до питань цілісного осмислення життя і діяльності особистості, різних аспектів суб'єктного розвитку, у тому числі, до суб'єктивних уявлень про світ й себе в ньому. Оскільки, формування уявлень про світ, власної концепції світу є процесом та результатом інтерпретації, в цьому процесі мають значний

потенціал неререфлексивні міфологічні форми пізнання, до яких можна віднести й сімейний міф.

Міфологізація охоплює усе життя індивіда і супроводжує процеси соціалізації й виховання, та обумовлюється, як впливом зовнішнього середовища, так і розвитком індивідуальності у рамках життєвих виборів. Оскільки, міфологізовані аспекти картини світу представляють викривлене та некритичне відображення реальності, це негативно позначається на самоздійсненні особистості, порушуючи соціально-психологічну та особистісну адаптацію, призводячи до ускладнень соціальної взаємодії та самореалізації [2]. В той же час, стійкість міфологем стосовно різних аспектів життя, в том числі й сімейного, пояснюється захисними функціями міфу. Сімейний міф як символічна конфігурація суб'єктивного досвіду, інтегруючись як складова до картини світу особистості, може бути одним з провідних регуляторів життєдіяльності і активності особистості в саморегуляції поведінки й психоемоційних станів, саморозуміння та самопізнання, інтерпретації процесу взаємодії, поведінки інших та групової діяльності, реалізації життєвих сценаріїв, а також переживання кризових періодів. В той же час, у сучасній психології бракує досліджень, спрямованих на вивчення особливостей інтеграції сімейного міфу до картини світу особистості.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Феномен картини світу відноситься до класичних проблем у психології, що отримала своє віддзеркалення у моделях О. Леонтьєва, Дж. Брунера, Е. Толмена, У. Найссера, С. Смирнова, О. Артемьєвої, Ю. Стрелкова, В. Петренко, В. Серкіна та інших [3; 4]. Увагу сучасних українських науковців привертають питання значення змістових характеристик картини світу для життєдіяльності особистості, індивідуальних патернів її активності в різних умовах та на різних етапах онтогенезу [1; 5; 6; 7;].

Особлива увага надається формам осмислення і інтерпретації світу, обумовленим ірраціональними способами світосприйняття, в наголошується значення неререфлексивних форм пізнання у формуванні суб'єктивної картини світу особистості, її стосунків з навколишнім світом (С. Гуцол, О. Скуловатова, О. Хміляр та інші) [8; 9; 10].

У сучасних дослідженнях показано, що міф як багатовимірний та багатозначний соціокультурний феномен, реалізуючись на колективному, груповому та індивідуальному рівні [11], впливає на процес функціонування групи [2; 12; 13], самопроекування особистості [8], моделювання образів життєвої і соціальної реальності [1; 14]. Дослідження сімейного міфу здебільшого представлено в контексті його ролі у сімейній взаємодії, зокрема, як механізм захисту дисфункціонального гомеостазу, що регулює сімейні правила, стереотипи внутрішньосімейної комунікації та норму емоційної

відповіді, також показано схему формування сімейного міфу механізми його трансляції [15; 16; 17]. Водночас ірраціональні сімейні судження, вимоги та переконання, акумульовані у сімейному міфі, можуть позначатися не лише на внутрішньосімейній взаємодії, й на картині світу особистості жінки реалізуючись у різних контекстах.

Таким чином, дослідження картини світу представлено великим колом наукових даних, але багатовимірність цієї проблематики та зміни соціального простору продукує виокремлення нових нез'ясованих питань, зокрема питання інтеграції сімейного міфу у свідомість та картину світу особистості.

Мета статті – визначити особливості картини світу жінок у залежності від рівню міфологічності сімейних уявлень

Виклад основного матеріалу. У дослідженні прийняли участь 84 жінки в віці 19-52 роки, з них 42 заміжні жінки та 42 – незаміжні. Формування дослідницької вибірки здійснювалося за принципом соціальної близькості за параметрами освіти, соціального статусу, відсутності значущих соціальних проблем та сімейних криз.

Розробляючи методичний комплекс дослідження ми виходили з положень про суб'єктивну картину світу як інтегральної психологічної структури, цілісної багаторівневої системи уявлень особистості про світ, інших людей, про себе і своє життя, а також, з уявлення про сімейний міф як сукупність інтегрованих переконань в контексті описання сімейної ідентичності. У дослідженні використовувалися наступні методики: «Аналіз сімейного міфу» А.О. Нестерової, Шкала базисних переконань Р. Янов-Бульман, в адаптації О. Кравцової та методика діагностики ірраціональних установок А. Елліса.

Методика «Аналіз сімейного міфу» А.О. Нестерової ґрунтується на положенні, що оцінні уявлення особистості про світ, зокрема сімейні, представлені у формі конструктів, в тому числі міфологізованих. Основні шкали методики відповідають 6 типам сімейних міфів: міф про вічне кохання, міф «про чарівну силу кохання, міф абсолютизації сімейних ситуацій, міф про злі сили, що атакують сім'ю, міф про необхідність жертви заради сім'ї, міф про постійність сімейного благополуччя [18].

Шкала базисних переконань (WAS) Р. Янов-Бульман, в адаптації О. Кравцової. Методика ґрунтується на когнітивній концепції базових переконань особистості. Методика включає 8 основних шкал, що відбивають базисні переконання: прихильність світу, доброта людей, справедливість світу, контрольованість світу, випадковість як принцип появи подій, цінність власного «Я», міра самоконтролю (контролю над подіями, що відбуваються), ступінь вдачі. У методиці передбачено визначення інтегральних індексів - загальне ставлення до прихильності навколишнього світу, загальне ставлення до осмисленості світу, переконання щодо власної цінності, що обчислюються

на основі значення основних шкал [19]. Також, ґрунтуючись на дослідженнях С.О. Богомаз та А.Г. Гладких, в роботі ми використовували сумарний індекс «Психологічної безпеки», що розраховується як середнє арифметичне за всіма 8 шкалами [20].

Методика діагностики ірраціональних установок А. Елліса заснована на концепції раціонально-емоційної терапії А.Елліса. В методиці представлено 4 основні шкали, що відбивають ірраціональні установки мислення: «катастрофізація», «повинність стосовно себе», «повинність стосовно інших» та «оцінна установка», а також 2 додаткові шкали, що дозволяють виявити рівень фрустраційної толерантності та загальний показник раціональності мислення. При інтерпретації даних слід враховувати, що значення показників за основними шкалами є зворотними - чим вище значення тестових показників, тим менше вираженість відповідних ірраціональних установок, а за додатковими – пряма [21].

Статистична обробка даних проводилася із застосуванням кластеризації методом К-середніх, аналізу відмінностей ознак за критерієм Н-Крускала-Уолліса для декількох незалежних вибірок.

За результатами аналізу прояву сімейних міфологем та міфологічності сімейних переконань досліджуваних жінок (рис. 1) виявлено, що домінуючим сімейним міфом виявився міф абсолютизації сімейних ситуацій, а найменш представленим є міф про злі сили, що атакують сім'ю.

Рис.1. Сімейні міфи досліджуваних жінок

Отже, досліджувані жінки схильні до підміни оцінки наявної сімейної ситуації абсолютними поняттями, ригідними схемами. Досліджувані вважають, що у будь-яка ситуація описується одним, загальним стереотипом поведінки, тобто характерні риси ситуації неминуче пов'язані з певними реакціями у відповідь, інших реакцій, просто не може бути, що призводить до ігнорування безлічі аспектів ситуації, що мають істотне значення у розвитку подій. При цьому, не характерним для досліджуваних є уявлення про приписування навколишнім обставинам та могутнім «вищим силам» (злий рок, доля) негативного впливу, який позначається на благополуччі сім'ї, що може бути пов'язане з особливостями вибірки, до якої увійшли жінки в високому рівні освіти та широким кругозором, що збігається з даними А. Нестерової [18].

З метою аналізу варіативності у структурі сімейних міфологем досліджуваних жінок було здійснено кластерний аналіз методом К-середніх (рис. 2).

За результатами кластерного аналізу утворилося 3 профілі, що здебільшого відображують рівні насиченості сімейних міфологем та загальну міфологічність сімейних переконань, що дає підстави вважати ці профілі рівневими.

1 кластер (представлений 42,86 % заміжніх та 33,33% незаміжніх жінок) характеризується підвищеним рівнем загальної міфологічності сімейних переконань, високим рівнем представленості міфів про абсолютизацію сімейних ситуацій, про вічне кохання та про чарівну силу кохання, підвищеним рівнем міфу про сталість та безконфліктність сімейного благополуччя, середнім рівнем міфу про необхідність жертви заради сім'ї та зниженим рівнем міфу про злі сили, що атакують сім'ю. Отже, даний профіль може бути умовно позначений, як «Підвищена міфологічність» (ПМ).

Примітка: 1 - Міф про вічне кохання; 2 - Міф про чарівну силу кохання; 3 - Міф абсолютизації сімейних ситуацій; 4 - Міф про злі сили, що атакують сім'ю; 5 - Міф про необхідність жертви заради сім'ї; 6 - Міф про сталість сімейного благополуччя; 7 - Загальна міфологічність сімейних переконань.

2 кластер (представлений 28,57 % заміжніх та 19,05 % незаміжніх жінок) характеризується зниженим рівнем загальної міфологічності сімейних переконань, середнім рівнем представленості міфів про абсолютизацію сімейних ситуацій та про вічне кохання, зниженим рівнем показників міфу про чарівну силу кохання, низьким рівнем показників міфу про сталість та безконфліктність сімейного благополуччя, про необхідність жертви заради сім'ї та про злі сили, що атакують сім'ю. За конфігурацією та співвідношенням показників даний профіль є подібним до 1 профілю при більш низьких значеннях показників. Отже, даний профіль може бути умовно позначений, як «Знижена міфологічність» (ЗМ).

3 кластер (представлений 28,57 % заміжніх та 47,62 % незаміжніх жінок) характеризується середнім рівнем показників за всіма шкалами окрім показника міфу про злі сили, що атакують сім'ю, що дає підстави умовно назвати цей профіль «Середня міфологічність» (СМ).

Подальший аналіз передбачав порівняння базисних переконань, що входять до суб'єктивної картини світу, у досліджуваних за визначеними рівневими профілями (табл. 1).

Таблиця 1

Показники базисних переконань у залежності від рівневих профілів сімейної міфологічності

Шкали	1 профіль «ПМ»	2 профіль «ЗМ»	3 профіль «СМ»	Н
Прихильність світу	18,0	18,5	16,5	8,44**
Доброта людей	16,8	17,1	16,0	7,09*
Справедливість світу	11,9	15,0	12,5	8,49*
Контрольованість світу	13,4	16,8	13,6	14,39**
Випадковість того, що відбувається	11,9	15,8	13,9	10,63**
Цінність власного «Я»	18,6	18,6	18,4	0,31
Ступень самоконтролю	15,8	18,2	16,1	5,44
Ступень вдачі	14,5	15,7	15,1	1,09
Індекс загальної прихильності світу та людей	17,4	17,8	16,3	11,41**
Індекс осмисленості світу та життя	13,8	14,7	13,4	2,08
Індекс власної цінності	16,3	17,5	16,5	6,30*
Індекс психологічної безпеки	15,6	16,5	15,3	9,79*

Примітка: * – достовірні відмінності на рівні $p < 0,05$; ** – достовірні відмінності на рівні $p < 0,01$

Аналіз отриманих даних показує наявність достовірних відмінностей між досліджуваними у залежності від виділених рівневих профілів сімейної міфологічності за показниками «Прихильність світу», «Доброта людей», «Справедливість світу», «Контрольованість світу», «Випадковість того, що відбувається», а також за узагальненими показниками «Індекс загальної прихильності світу та людей», «Індекс власної цінності», «Індекс психологічної безпеки».

Показники переконань про доброту людей, справедливість та контрольованості світу, випадковість того, що відбувається, ступень самоконтролю, а також показники загальних індексів власної цінності та

психологічної безпеки набувають найвищих значень за умов зниженої міфологічності сімейних переконань.

Показники за шкалами прихильності світу та індексу загальної прихильності світу та людей знижуються за умов середнього рівню міфологізації сімейної самосвідомості, але виявляються подібними у досліджуваних як з підвищеним так й зі зниженим рівнем насиченості сімейних міфологем. Отримані дані можуть свідчити на користь думки проте, що міфологічні сімейні є вторинними по відношенню до базисних переконань.

Аналіз показників ірраціональних установок у залежності від виділених профілів сімейної міфологічності представлено у таблиці 2.

Таблиця 2

Показники ірраціональних установок у залежності від рівневих профілів сімейної міфологічності

Шкали	1 профіль «ПМ»	2 профіль «ЗМ»	3 профіль «СМ»	Н
Катастрофізація	17,56	16,40	16,63	1,74
Повинність стосовно себе	17,63	18,00	17,00	0,04
Повинність стосовно інших	19,81	19,10	19,81	1,45
Оцінна установка	20,50	20,00	19,63	1,53
Фрустраційна толерантність	16,44	22,50	18,60	8,49*
Загальна раціональність	75,50	73,50	73,06	0,64

Примітка: * – достовірні відмінності на рівні $p < 0,05$

Як показують отримані дані, достовірні відмінності між профілями зафіксовано лише за показником фрустраційної толерантності. Найвищих значень цей показник набуває у досліджуваних профілю «Знижена міфологічність», найнижчих – у досліджуваних профілю «Підвищена міфологічність». Отже, можна говорити про функцію сімейних міфів як засобу копіngu, за умов зниження стресостійкості.

Висновки. Домінуючим сімейним міфом досліджуваних жінок виявився міф абсолютизації сімейних ситуації, а найменш представленим є міф про злі сили, що атакують сім'ю. Варіативність сімейної самосвідомості жінок представлена рівневими профілями, що позначені – підвищена міфологічність, середня міфологічність та знижена міфологічність. Переконання про доброту людей, справедливість та контрольованість світу, випадковість того, що відбувається, ступень самоконтролю, а також показники загальних індексів

власної цінності та психологічної безпеки підвищуються за умов зниженої міфологічності сімейних переконань. Переконання у прихильності світу та загальної прихильності світу та людей знижуються за умов середнього рівню міфологізації сімейної самосвідомості, але виявляються подібними у досліджуваних як з підвищеним так й зі зниженим рівнем насиченості сімейних міфологем. Залежність ірраціональних установок від профілів сімейної міфологічності виявляється у фрустраційній толерантності, яка знижується за умов підвищення міфологічності. Отже, сімейний міфів виступає як засіб копію за умов зниження стресостійкості.

Перспективним напрямком подальших наукових досліджень за даною проблематикою вважаємо вивчення сімейних аспектів картини світу чоловіків.

Література:

1. Психологічні практики конструювання життя в умовах постмодерної соціальності: монографія / Т.М.Титаренко, О. М.Кочубейник, К. О.Черемних. – Київ: Міленіум, 2014. – 206 с.
2. Свідоме і несвідоме в груповій взаємодії: монографія / П.П. Горностай та ін. – Кропивницький: Імекс-ЛТД, 2018. – 244 с.
3. Абульханова К.А. Проблемы сознания и его исследований в отечественной психологии XX-XXI столетий / К.А. Абульханова // *Фундаментальные и прикладные исследования современной психологии. Результаты и перспективы развития.* / за ред. А. Л. Журавлёв, В. А. Кольцова. Москва: Институт психологии РАН, 2017. – С. 158-166.
4. Кириленко К. До питання про демаркацію понять «картина світу», «світогляд» та «образ світу». / К. Кириленко // *Актуальні проблеми філософії та соціології*, 2021. – № 28. – С. 9-13.
5. Карпенко З.С. Аксіологічна психологія особистості: монографія / З.С. Карпенко. – Івано-Франківськ: ДВНЗ «Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника», 2018. – 720 с.
6. Моляко В. О. Психологічні проблеми конструювання образу світу (загальні положення робочої концепції) / В.О. Моляко // *Актуальні проблеми психології: Збірник наукових праць Інституту психології імені Г. С. Костюка НАПН України.* – Київ: Видавництво «Фенікс», 2018. Т. XII., Вип. 24. – С. 5–18.
7. Рубський В. М. Категоризація і семіотичне моделювання картини світу / В.М. Рубський // *Evropský filozofický a historický diskurz.* – Praha, 2018. – №4. – С.112-117.
8. Гуцол С.Ю. Роль міфу в процесі самопроектування особистості / С.Ю. Гуцол // *Психологія особистості.* 2016. – Т. 7, № 1. – С. 15-24.
9. Скуловатова О. В. Міфологічна основа творення картини світу особистості / О.В. Скуловатова // *Збірник «Актуальні проблеми навчання та виховання людей з особливими потребами»*, 2007. – № 3(5). – С.463-472.
10. Хміляр О. Ф. Регуляція поведінки особистості символом: теоретико-методологічний аспект / О.Ф. Хміляр // *Психологічний часопис: науково-практичний журнал Інституту психології імені Г. С. Костюка НАПН України*, 2017. – № 1 (5). – С. 76-87.
11. Чорна Л.Г. Груповий міф як соціально-психологічне явище / Л.Г. Чорна // *Наукові студії із соціальної та політичної психології.* 2018. – Вип. 42. – С. 86-94.
12. Горностай П.П. Проблема групового бессознательного в социальной психологии / П.П. Горностай // *Наукові студії із соціальної та політичної психології*, 2007. – № 18(21). – С.30–39.

13. Маричева А.В. Фантазматичне функціонування соціальної групи / А.В. Маричева// Проблеми політичної психології та її роль у становленні громадянина Української держави, 2007. – № 5–6. – С.56–60.

14. Варава Л.А., Пожидаєва Г.В. Самоусвідомлення та особливості трансформації особистісного міфу у підлітковому віці / Л.А. Варава, Г.В. Пожидаєва // Вісник Харківського національного університету імені В.Н. Каразіна. Серія Психологія, 2019. – Вип 67. – С. 8-14.

15. Крамченкова В.О. Сім'я при тютюнопалінні: психологічні закономірності функціонування: монографія / В.О. Крамченкова. – Харків: Діса-плюс, 2018. – 484 с.

16. Маринкевич С. М. Вивчення сімейних міфів, їх функцій та характеристик у сучасних психологічних дослідженнях / С.М.Маринкевич // Філософія. Культура. Життя, 2014. – Вип. 40. – С. 170–178.

17. Яремчук О. В. Соціально-психологічна модель сімейного міфу: теоретичний вимір/ О.В. Яремчук // Вісник Національної академії Державної прикордонної служби України, 2017. – Вип. 1. – С. 24-36.

18. Нестерова А. А. Разработка и валидизация диагностического опросника «анализ семейного мифа» / А.А. Нестерова // Вестник МГОУ. Серия: Психологические науки, 2017. – № 1. – С. 33-49.

19. Практикум по психодиагностике и исследованию толерантности личности / ред. Г.У. Солдатовой, Л.А. Шайгеровой. М.: МГУ им. М.В. Ломоносова, 2003. – 112 с.

20. Богомаз С.А., Гладких А.Г. Психологическая безопасность и ее измерение с помощью Шкалы базисных убеждений / С.А. Богомаз, А.Г. Гладких // Вестник Томского государственного университета, 2009. – № 318. – С. 191–194.

21. Каменюкин А.Г., Ковпак Д.В. Антистресс-тренинг / А.Г. Каменюкин, Д.В. Ковпак. – СПб.: Питер, 2008. – 205 с.

References:

1. Tytarenko, T.M., Kochubeinyk O. M., Cheremnykh, K. O. (2014). *Psykhologichni praktyky konstruiuvannya zhyttia v umovakh postmodernoi sotsialnosti: monohrafiia* [Psychological practices of constructing life in the conditions of postmodern sociality: monograph]. Kiiv: Milenium [in Ukrainian].

2. Hornostai P. P., Korobanova O. L., Pletka O. T., Tsyhanenko H. V., Chorna L. H. (2018). *Svidome i nesvidome v hrupovii vzaiemodii* [Conscious and unconscious in competition-conflict interaction between groups]. Kropyvnytskyi: Imeks-LTD [in Ukrainian].

3. Abulkhanova, K.A. (2017). *Problemy soznaniya y eho yssledovanyi v otechestvennoi psykhologiiy XX-XXI stoletiy* [Problems of consciousness and its research in domestic psychology of the XX-XXI centuries]. *Fundamental'ny'e i prikladny'e issledovaniya sovremennoj psikhologii. Rezul'taty i perspektivy razvitiya – Fundamental and applied research in modern psychology. Results and development prospects.* (pp. 158-166). Moscow: Institut psikhologii RAN [in Russian].

4. Kyrylenko, K. (2021). *Do pytannia pro demarkatsiiu poniat «kartyna svitu», «svitohliad» ta «obraz svitu»* [On the question of demarcation of the concepts "picture of the world", "worldview" and "image of the world"]. *Aktualni problemy filosofii ta sotsiologii – Current issues of philosophy and sociology*, 28, 9-13 [in Ukrainian].

5. Karpenko, Z.S. (2018). *Aksiologichna psykhologhiia osobystosti: monohrafiia* [Axiological psychology of personality: monograph]. Ivano-Frankivsk: DVNZ «Prykarpatskyi natsionalnyi universytet imeni Vasyliia Stefanyka» [in Ukrainian].

6. Moliako, V. O. (2018). Psykholohichni problemy konstruiuvannia obrazu svitu (zahalni polozhennia robochoi kontseptsii) [Psychological problems of constructing the image of the world (general provisions of the working concept)]. *Aktualni problemy psykholohii – Current issues of psychology*, XII. (24), 5–18 [in Ukrainian].

7. Rubskyi, V. M. (2018). Katehoryzatsiia i semiotychne modeliuvannia kartyny svitu [Categorization and semiotic modeling of the world picture]. *Evropskýfilozofický a historický diskurz – European Philosophical and Historical Discourse*, 4, 112-117 [in Ukrainian].

8. Hutsol, S.Iu. (2016). Rol mifu v protsesi samoproektuvannia osobystosti [The role of myth in the process of self-design of personality]. *Psykhologhiia osobystosti – Personality psychology*, 7(1), 15-24 [in Ukrainian].

9. Skulovatova, O. V. (2007). Mifolohichna osnova tvorennia kartyny svitu osobystosti [Mythological basis for creating a picture of the world of personality]. *Aktualni problemy navchannia ta vykhovannia liudei z osoblyvymi potrebamy – Current issues of education and upbringing of people with special needs*, 3(5), 463-472 [in Ukrainian].

10. Khmiliar, O. F. (2017). Rehuliatsiia povedinky osobystosti symvolom: teoretyko-metodolohichni aspekt [Regulation of personality behavior by a symbol: theoretical and methodological aspect]. *Psykhologichni chasopys: naukovo-praktychnyi zhurnal Instytutu psykholohii imeni H. S. Kostiuks NAPN Ukrainy – Psychological Journal: Scientific and Practical Journal of the GS Kostyuk Institute of Psychology of the National Academy of Pedagogical Sciences of Ukraine*, 1 (5), 76-87 [in Ukrainian].

11. Chorna, L.H. (2018). Hrupovy mif yak sotsialno-psykholohichne yavyshe [Group myth as a socio-psychological phenomenon]. *Naukovi studii iz sotsialnoi ta politychnoi psykholohii – Scientific studies in social and political psychology*, 42, 86-94 [in Ukrainian].

12. Hornostai, P.P. (2007). Problema hrupovoho bessoznatelnoho v sotsyalnoi psykholohii [The problem of the group unconscious in social psychology]. *Naukovi studii iz sotsialnoi ta politychnoi psykholohii – Scientific studies in social and political psychology*, 18(21), 30-39 [in Russian].

13. Marycheva, A.V. (2007). Fantazmatychne funktsionuvannia sotsialnoi hrupy [Phantasmatic functioning of a social group]. *Problemy politychnoi psykholohii ta yii rol u stanovlenni hromadianyna Ukrainskoi derzhavy – Problems of political psychology and its role in becoming a citizen of the Ukrainian state*, 5-6, 56–60 [in Ukrainian].

14. Varava, L.A., Pozhydaieva, H.V. (2019). Samousvidomlennia ta osoblyvosti transformatsii osobystisnoho mifu u pidlitkovomu vitsi [Self-awareness and features of transformation of personal myth in adolescence]. *Visnyk Kharkivskoho natsionalnoho universytetu imeni V.N. Karazina. Serii Psykhologhiia – Bulletin of Kharkiv National University named after VN Karazina. Psychology series*, 67, 8-14 [in Ukrainian].

15. Kramchenkova, V.O. (2018). Simia pry tiutunopalinni: psykholohichni zakonomirnosti funktsionuvannia [The family in smoking: psychological patterns of functioning]. Kharkiv: Disaplius [in Ukrainian].

16. Marynkevych, S. M. (2014). Vychennia simeinykh mifiv, yikh funktsii ta kharakterystyk u suchasnykh psykholohichnykh doslidzhenniakh [Study of family myths, their functions and characteristics in modern psychological research]. *Filosofia. Kultura. Zhyttia – Philosophy. Culture. Life*, 40, 170–178 [in Ukrainian].

17. Iaremchuk, O. V. (2017). Sotsialno-psykholohichna model simeinoho mifu: teoretychnyi vymir [Socio-psychological model of family myth: theoretical dimension]. *Visnyk Natsionalnoi akademii Derzhavnoi prykordonnoi sluzhby Ukrainy – Bulletin of the National Academy of the State Border Guard Service of Ukraine*, 1, 24-36 [in Ukrainian].

18. Nesterova, A. A. (2017). Razrabotka y valydyzatsiya dyahnostycheskoho oprosnika «Analyze semeinoho myfa» [Development and validation of diagnostic questionnaire "analysis of family myth"]. *Vestnyk Moskovskoho gosudarstvennogo oblastnogo unyversyteta. Seryia: Psykholohycheskiye nauky – Bulletin of Moscow Region State University. Series: Psychology*, 1, 33–49 [in Russian].

19. Soldatova, H.U. (Eds.). (2003). *Praktikum po psykodyahnostyke y yssledovaniyu tolerantnosti lychnosti* [Workshop on psychodiagnostics and the study of personal tolerance]. Moskva: MHU ym. M.V. Lomonosova [in Russian].

20. Bohomaz, S.A., Hladkykh, A.H. (2009) Psykholohycheskaia bezopasnost y ee yzmerenye s pomoshchiu Shkaly bazysnykh ubezhdenyi [Psychological safety and its measurement using the Scale of basic beliefs]. *Vestnyk Tomskoho gosudarstvennogo unyversyteta – Bulletin of Tomsk State University*, 318, 191–194 [in Russian].

21. Kameniukyn, A.H., Kovpak, D.V. (2008). *Antystress-trenynh* [Antistress training]. SPb.: Pyter [in Russian].